

шення присутності іноземного капіталу в банківській системі України, достатню ліквідність українських банків, що підтверджується великою питомою вагою високоліквідних активів у чистих активах банків, збільшення ресурсної бази українських банків, а також посилення конкуренції серед банків, наслідком чого стало загальне зменшення прибутковості на фоні випереджаючих показників витрат в порівнянні із доходами. Проте, в контексті банківської діяльності найбільш актуальними питаннями є забезпечення стабільності, прогнозованості та ефективності.

Таким чином, основними напрямками стабілізації банківськими діяльностями на нашу думку є посилення заходів грошово-кредитної політики, подальший розвиток безготівкових розрахунків, нормативна діяльність та підвищення рівня фінансової грамотності, створення на базі Національного банку України Кредитного реєстру та Системи обміну інформацією з питань запобігання та протидії кіберзлочинності в банківській системі України, налагодження синергетичного ефекту в роботі з різними клієнтськими сегментами, підвищення якості ризик-менеджменту. В комплексі, дані заходи можуть забезпечити зростання довіри населення до банківських структур, зміцнення банківської системи, стійкість фінансового сектору, та як результат, – ефективного економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за перші дев'ять місяців 2013 року // Офіційний веб-сайт НРА «Рюрік» [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://rurik.com.ua>
2. Барановський О. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія / О. І. Барановський ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – К., 2004. – 759 с.
3. Банківські операції : підруч. / [А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; Київ. нац. екон. ун-т. ім. В. Гетьмана. – 2-ге вид., виправ. і доп.] – К., 2002. – 476 с.
4. Бланк І. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / І. О. Бланк. – К. : Ельга, 2004. – 724с.
5. Височанський В. Нормалізація банківської діяльності / В. Височанський // Банківська справа. – 2013. – № 8. – С. 80-95.
6. Леонов С. Ефективність банківського бізнесу в Україні: стохастичний фронтальний аналіз / С. Леонов, Т. Васильєва, А. Буряк // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 6. – С. 19-25.
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>
8. Фінансовий словник / А. Г. Загородній, Г. Л. Вознюк, Т. С. Смовженко. – 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2002. – 566 с.

Рецензент – к.е.н., професор Аранчій В.І.

УДК 330.131.5:338.432:633.002.6

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Калініченко О. В., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія

У статті розглянуто сутність економічної ефективності. Досліджуються питання оцінки економічної ефективності виробництва продукції рослинництва в сільськогосподарських підприємствах.

Запропоновано методологічні підходи до здійснення комплексної оцінки економічної ефективності виробництва сільськогосподарських культур на основі системного підходу з

використанням натуральних показників (урожайність; обсяг виробництва сільськогосподарської продукції у розрахунку на 100 га ріллі, на 1 люд.-год., на 1 грн. виробничих витрат), вартісних показників (виробнича, повна собівартість сільськогосподарської продукції; рівень рентабельності виробництва; виробництво валової продукції (прибутку) сільськогосподарської продукції у розрахунку на 1 га посіву, на 1 люд.-год., на 1 грн. виробничих витрат) та показників якості (коефіцієнт заліковості; загальний коефіцієнт якості; інтегральний показник якості сільськогосподарської продукції) продукції рослинництва.

The article examines the essence of economic efficiency. It deals with the problem of assessment of economic efficiency of crop production in agrarian enterprises. The author suggests methodical approaches to complex assessment of crop production economic efficiency based on system concept using such indicators as: physical indicators (crop yield; crop production output per 100 hectares of arable land, per 1 man-hour and per 1 hryvnia of operating expenses), cost indicators (product cost and total cost of agricultural products; level of production profitability; gross output of agricultural products per 1 hectare of cultivated crops, per 1 man-hour and per 1 hryvnia of operating expenses) and quality indicators (total quality index; integral index of crop production quality).

Постановка проблеми. Ефективність виробництва є специфічною категорією економічної науки. Складність даної категорії виявляється в тому, що існують різні погляди щодо вимірювання результатів і витрат виробництва. Узгодження наявних підходів до визначення ефективності виробництва продукції рослинництва потребує проведення поглибленого теоретичного аналізу категоріального-понятійного апарату та методичних засад, що дозволить здійснити достовірне визначення результативності операційних процесів у рослинництві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність категорій і показників оцінки економічної ефективності в сільському господарстві висвітлено в працях В. Г. Андрійчука [1]; І. А. Бутили [2]; В. П. Мертенса [3]; В. К. Збарського, В. І. Мацибори [4]; Ю. С. Коваленка, І. М. Зелінка [5]; Л. О. Лігоненка [6]; І. В. Охріменка [7]; І. А. Мінакова [8]; Н. Я. Коваленка, Ю. І. Агирбова, Н. А. Серова [9] та інших.

Однак на сьогодні не існує єдиного комплексного підходу економічної оцінки ефективності виробництва сільськогосподарських культур, який дозволяє здійснити розрахунок у розрізі окремих технологічних операцій та економічної ефективності виробництва продукції рослинництва з урахуванням прямих та непрямих витрат, а також враховував чинники, що впливають на результати.

Постановка завдання. З огляду на вищевказане, мета даної роботи полягає у розробці методичних засад комплексної оцінки економічної ефективності виробництва сільськогосподарських культур.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність виробництва – це економічна категорія, що відображає сутність процесу розширеного відтворення. Категорія ефективності автором розглядається у двох аспектах: як результати виробництва із певними кількісними і якісними параметрами, а також як обсяг витрат, що зумовили появу цих результатів. При цьому слід враховувати наступні підходи до визначення ефективності: 1) ресурсний – економічні результати зіставляються з обсягами виробничих ресурсів, що

використовуються у процесі виробництва; 2) витратний – економічні результати порівнюють з виробничими витратами, які безпосередньо пов'язані з їх досягненням; 3) ресурсно-витратний – проводиться економічна оцінка наявних ресурсів та витрат.

Процес визначення ефективності виробництва продукції рослинництва полягає в оцінці його результатів. Такими результатами можуть бути обсяг виробленої продукції рослинництва (у натуральному або вартісному виразі) з одиниці площі з врахуванням ступеня раціональності використання наявних матеріальних і нематеріальних ресурсів. Тенденція підвищення ефективності виробництва продукції рослинництва проявляється у стійких приростах величини виробленої продукції та отриманого доходу у розрахунку на одиницю витрат.

На основі дослідження наукових праць [3, с. 229; 4, с. 147; 8, с. 32; 9, с. 310] щодо категорії ефективності сільськогосподарського виробництва нами уточнена класифікація показників економічної ефективності виробництва продукції рослинництва з виділенням наступних груп: 1) натуральні показники; 2) вартісні показники; 3) показники якості.

До натуральних належать наступні показники:

1. Обсяг виробництва продукції рослинництва (в розрізі сільськогосподарських культур) у розрахунку на 100 га ріллі:

$$OB_p = \frac{OB_i}{P_p} \cdot 100, \quad (1)$$

де OB_p – обсяг виробленої продукції на 100 га ріллі продукції рослинництва, т; OB_i – обсяг виробництва i -ої сільськогосподарської культури, т; P_p – площа ріллі, га.

2. Урожайність сільськогосподарської культури:

$$Y_i = \frac{OB_i}{P_n}, \quad (2)$$

де Y_i – урожайність i -ої сільськогосподарської культури, т/га; OB_i – обсяг виробництва i -ої сільськогосподарської культури, т; P_n – посівна площа i -ої сільськогосподарської культури, га.

3. Обсяг виробництва сільськогосподарської культури:

– у розрахунку на 1 люд.-год. витрат праці:

$$OB^{np} = \frac{OB_i}{PP_i}, \quad (3)$$

де OB^{np} – виробництво сільськогосподарської культури у розрахунку на 1 люд.-год., т/люд.-год.; OB_i – обсяг виробництва i -ої сільськогосподарської культури, т; PP_i – витрати праці на виробництво i -ої сільськогосподарської культури, люд.-год.;

– у розрахунку на 1 грн. виробничих витрат:

$$OB^{vb} = \frac{OB_i}{VB_i}, \quad (4)$$

де OB^{vb} – обсяг виробництва сільськогосподарської культури у розрахунку на 1 грн. виробничих витрат, т; OB_i – обсяг виробництва i -ої сільськогос-

подарської культури, т; $ВВ_i$ – виробничі витрати на виробництво i -ої сільськогосподарської культури, грн.;

4. Витрати на 1 га посіву сільськогосподарської культури:

– праці:

$$В_{га}^{пр} = \frac{ПР_i}{П_n}, \quad (5)$$

де $В_{га}^{пр}$ – витрати праці на 1 т посіву сільськогосподарської культури, люд.-год./га; $ПР_i$ – витрати праці на виробництво i -ої сільськогосподарської культури, люд.-год.; $П_n$ – посівна площа сільськогосподарської культури, га; – виробничих витрат:

$$В_{га}^{вв} = \frac{ВВ_i}{П_n}, \quad (6)$$

де $В_{га}^{вв}$ – виробничі витрати на 1 га посіву сільськогосподарської культури, грн./га; $ВВ_i$ – виробничі витрати на виробництво i -ої сільськогосподарської культури, грн.; $П_n$ – посівна площа сільськогосподарської культури, га.

5. Витрати на 1 т сільськогосподарської культури:

– праці:

$$В_{т}^{пр} = \frac{ПР_i}{ОВ_i}, \quad (7)$$

де $В_{т}^{пр}$ – витрати праці у розрахунку на 1 т сільськогосподарської культури, люд.-год./т; $ПР_i$ – витрати праці на виробництво i -ої сільськогосподарської культури, люд.-год.; $ОВ_i$ – обсяг виробництва i -ої сільськогосподарської культури, т;

– виробничих витрат:

$$В_{т}^{вв} = \frac{ВВ_i}{ОВ_i}, \quad (8)$$

де $В_{т}^{вв}$ – виробничі витрати на 1 т сільськогосподарської культури, грн./т; $ВВ_i$ – виробничі витрати на виробництво i -ої сільськогосподарської культури, грн.; $ОВ_i$ – обсяг виробництва i -ої сільськогосподарської культури, т.

Натуральні показники ефективності дозволяють провести оцінку ефективності виробництва продукції рослинництва, її динаміку в сільськогосподарському підприємстві або у розрізі окремих виробничих підрозділів. Однак розрахунок зазначених показників, як правило, не дозволяє порівнювати різні сільськогосподарські підприємства, оскільки вони можуть відрізнятися за можливостями ресурсного забезпечення, економіко-виробничими умовами господарювання, природно-кліматичними умовами та зональними особливостями тощо.

Для порівняльної оцінки ефективності виробництва продукції рослинництва у сільськогосподарських підприємствах на основі узагальнення наукових праць [1, с. 398; 2, с. 322; 5, с. 28; 6, с. 207; 7, с. 42; 8, с. 300] нами запропоновано використовувати наступні вартісні показники:

1. Валова продукція рослинництва:

$$ВП_{\text{рос}} = \sum_{i=1}^n ОВ_{\text{пр}i} \cdot Ц_{\text{пр}i}, \quad (9)$$

де $ВП_{\text{рос}}$ – валова продукція рослинництва, грн.; $ОВ_{\text{пр}i}$ – обсяг виробленої продукції i -го виду, т; $Ц_{\text{пр}i}$ – співставна ціна одиниці i -го виду продукції, грн./т; n – кількість видів продукції.

2. Виробнича собівартість:

$$С_{\text{в}} = ЗП + Н + Д + ЗР + ПММ + А + РОЗ + ОЗ + МВ_{\text{ін}} + СП + ЗВ, \quad (10)$$

де $С_{\text{в}}$ – виробнича собівартість, грн./т; $ЗП$ – витрати на заробітну плату (основна, додаткова), грн./т; $Н$ – витрати на насіння і посадковий матеріал, грн./т; $Д$ – витрати на добрива (мінеральні, органічні), грн./т; $ЗР$ – витрати на засоби захисту рослин, грн./т; $ПММ$ – витрати на паливно-мастильні матеріали, грн./т; $А$ – амортизаційні відрахування, грн./т; $РОЗ$ – витрати на ремонт основних засобів, грн.; $ОЗ$ – плата за оренду земельних ділянок, грн./т; $МВ_{\text{ін}}$ – інші матеріальні витрати, грн./т; $СП$ – страхові платежі, грн./т; $ЗВ$ – загальновиробничі витрати, грн./т.

3. Повна собівартість виробленої продукції рослинництва по підприємству:

$$С_{\text{п}} = С_{\text{в}} + В_{\text{зб}}, \quad (11)$$

де $С_{\text{п}}$ – повна собівартість, грн./т; $С_{\text{в}}$ – виробнича собівартість продукції рослинництва, грн./т; $В_{\text{зб}}$ – витрати на збут (логістичні та маркетингові витрати) продукції рослинництва, грн./т.

4. Ціна реалізації продукції рослинництва:

$$Ц = \frac{Вр_{\text{рос}}}{ОР_{\text{рос}}}, \quad (12)$$

де $Ц$ – ціна реалізації продукції рослинництва, грн./т; $Вр_{\text{рос}}$ – виручка від реалізації продукції рослинництва, грн.; $ОР_{\text{рос}}$ – обсяг реалізації продукції рослинництва, т.

5. Виручка від реалізації продукції рослинництва:

$$Вр_{\text{рос}} = \sum_{i=1}^n ОР \cdot Ц, \quad (13)$$

де $Вр_{\text{рос}}$ – виручка від реалізації продукції рослинництва, грн.; $ОР$ – обсяг реалізації продукції рослинництва, т; $Ц$ – ціна реалізації i -го виду продукції рослинництва, грн./т; n – кількість видів товарної продукції рослинництва.

6. Прибуток від реалізації продукції рослинництва:

$$Пр_{\text{рос}} = Вр_{\text{рос}} - ПС_{\text{рос}}, \quad (14)$$

де $Пр_{\text{рос}}$ – прибуток від реалізації продукції рослинництва, грн.; $Вр_{\text{рос}}$ – виручка від реалізації продукції рослинництва, грн.; $ПС_{\text{рос}}$ – повна собівартість реалізованої продукції рослинництва, грн.

7. Рівень рентабельності продукції рослинництва:

$$Р_{\text{рос}} = \frac{Пр_{\text{рос}}}{ПС_{\text{рос}}} \cdot 100\%, \quad (15)$$

де $Р_{\text{рос}}$ – рівень рентабельності продукції рослинництва, %; $Пр_{\text{рос}}$ – чистий прибуток від реалізації продукції рослинництва, грн.; $ПС_{\text{рос}}$ – повна собівартість реалізованої продукції рослинництва, грн.

8. Рентабельність продажу продукції рослинництва:

$$P_{\text{пр}} = \frac{\text{Пр}_{\text{рос}}}{\text{Вр}_{\text{рос}}} \cdot 100 \%, \quad (16)$$

де $P_{\text{пр}}$ – рентабельність продажу продукції рослинництва, %; $\text{Пр}_{\text{рос}}$ – чистий прибуток від реалізації продукції рослинництва, грн.; $\text{Вр}_{\text{рос}}$ – виручка від реалізації продукції рослинництва, грн.

9. Норма прибутку:

$$H_{\text{пр}} = \frac{\text{Пр}_{\text{рос}}}{\text{ОсФ}_{\text{рос}} + \text{ОбФ}_{\text{рос}}} \cdot 100 \%, \quad (17)$$

де $H_{\text{пр}}$ – норма прибутку, %; $\text{Пр}_{\text{рос}}$ – чистий прибуток від реалізації продукції рослинництва, грн.; $\text{ОсФ}_{\text{рос}}$ – середньорічна вартість основних засобів рослинництва, грн.; $\text{ОбФ}_{\text{рос}}$ – середньорічна вартість оборотних засобів рослинництва, грн.

10. Обсяг виробництва у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, грн.:

– валової продукції рослинництва:

$$\text{ВП}_{\text{рос}}^{\text{п}} = \frac{\text{ВП}_{\text{рос}}}{\text{П}_{\text{с.у}}} \cdot 100, \quad (18)$$

де $\text{ВП}_{\text{рос}}^{\text{п}}$ – обсяг виробництва валової продукції рослинництва у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, грн.; $\text{ВП}_{\text{рос}}$ – обсяг виробництва валової продукції рослинництва, грн.; $\text{П}_{\text{с.у}}$ – площа сільськогосподарських угідь, га;

– товарної продукції рослинництва:

$$\text{ТП}_{\text{рос}}^{\text{п}} = \frac{\text{ТП}_{\text{рос}}}{\text{П}_{\text{с.у}}} \cdot 100, \quad (19)$$

де $\text{ТП}_{\text{рос}}^{\text{п}}$ – обсяг виробництва товарної продукції рослинництва у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, грн.; $\text{ТП}_{\text{рос}}$ – обсяг товарної продукції рослинництва, грн.; $\text{П}_{\text{с.у}}$ – площа сільськогосподарських угідь, га;

– чистої продукції рослинництва:

$$\text{ЧсП}_{\text{рос}}^{\text{п}} = \frac{\text{ВП}_{\text{рос}} - \text{МВ}_{\text{рос}}}{\text{П}_{\text{с.у}}} \cdot 100, \quad (20)$$

де $\text{ЧсП}_{\text{рос}}^{\text{п}}$ – обсяг виробництва чистої продукції рослинництва у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, грн.; $\text{ВП}_{\text{рос}}$ – обсяг валової продукції рослинництва, грн.; $\text{МВ}_{\text{рос}}$ – матеріальні витрати рослинництва, грн.; $\text{П}_{\text{с.у}}$ – площа сільськогосподарських угідь, га;

– чистого прибутку рослинництва:

$$\text{Пр}_{\text{рос}}^{\text{п}} = \frac{\text{Пр}_{\text{рос}}}{\text{П}_{\text{с.у}}} \cdot 100, \quad (21)$$

де $\text{Пр}_{\text{рос}}^{\text{п}}$ – чистий прибуток рослинництва у розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, грн.; $\text{Пр}_{\text{рос}}$ – чистий прибуток від реалізації

продукції рослинництва, грн.; $P_{c,y}$ – площа сільськогосподарських угідь, га.

11. Обсяг виробництва валової продукції рослинництва, грн.:

– у розрахунку на одного працівника зайнятого у галузі рослинництва:

$$ВП_{рос}^{чп} = \frac{ВП_{рос}}{ЧП_{рос}}, \quad (22)$$

де $ВП_{рос}^{чп}$ – обсяг виробництва валової продукції рослинництва у розрахунку на одного працівника, грн.; $ВП_{рос}$ – валова продукція рослинництва, грн.; $ЧП_{рос}$ – чисельність працівників, зайнятих у рослинництві, осіб;

– у розрахунку на 1 люд.-год. витрат праці:

$$ВП_{рос}^{пр} = \frac{ВП_{рос}}{ПР_{рос}}, \quad (23)$$

де $ВП_{рос}^{пр}$ – обсяг виробництва валової продукції рослинництва у розрахунку на 1 люд.-год., грн.; $ВП_{рос}$ – валова продукція рослинництва, грн.; $ПР_{рос}$ – витрати праці на виробництво продукції рослинництва, люд.-год.;

– у розрахунку на 1 грн. виробничих витрат:

$$ВП_{рос}^{вв} = \frac{ВП_{рос}}{ВВ_{рос}}, \quad (24)$$

де $ВП_{рос}^{вв}$ – обсяг виробництва валової продукції рослинництва у розрахунку на 1 грн. виробничих витрат, грн.; $ВП_{рос}$ – валова продукція рослинництва, грн.; $ВВ_{рос}$ – виробничі витрати на виробництво продукції рослинництва, грн.

12. Одержано товарної продукції рослинництва, грн.:

– у розрахунку на одного працівника зайнятого в галузі рослинництва:

$$ТП_{рос}^{чп} = \frac{ТП_{рос}}{ЧП_{рос}}, \quad (25)$$

де $ТП_{рос}^{чп}$ – одержано товарної продукції рослинництва у розрахунку на одного працівника, грн.; $ТП_{рос}$ – обсяг товарної продукції рослинництва, грн.; $ЧП_{рос}$ – чисельність працівників, зайнятих у рослинництві, осіб;

– у розрахунку на 1 люд.-год. витрат праці:

$$ТП_{рос}^{пр} = \frac{ТП_{рос}}{ПР_{рос}}, \quad (26)$$

де $ТП_{рос}^{пр}$ – обсяг товарної продукції рослинництва у розрахунку на 1 люд.-год., грн.; $ТП_{рос}$ – обсяг товарної продукції рослинництва, грн.; $ПР_{рос}$ – витрати праці на виробництво продукції рослинництва, люд.-год.;

– у розрахунку на 1 грн. виробничих витрат:

$$ТП_{рос}^{вв} = \frac{ТП_{рос}}{ВВ_{рос}}, \quad (27)$$

де $ТП_{рос}^{вв}$ – обсяг товарної продукції рослинництва у розрахунку на 1 грн. виробничих витрат, грн.; $ТП_{рос}$ – обсяг товарної продукції рослинництва,

ва, грн.; $ВВ_{\text{рос}}$ – витрати на виробництво продукції рослинництва, грн.

13. Чистий прибуток галузі рослинництва, грн.:

– у розрахунку на одного працівника галузі рослинництва:

$$\text{Пр}_{\text{рос}}^{\text{чп}} = \frac{\text{Пр}_{\text{рос}}}{\text{ЧП}_{\text{рос}}}, \quad (28)$$

де $\text{Пр}_{\text{рос}}^{\text{чп}}$ – чистий прибуток галузі рослинництва у розрахунку на одного працівника, грн.; $\text{Пр}_{\text{рос}}$ – чистий прибуток галузі рослинництва, грн.; $\text{ЧП}_{\text{рос}}$ – чисельність працівників, зайнятих у рослинництві, осіб; – у розрахунку на 1 люд.-год. витрат праці:

$$\text{Пр}_{\text{рос}}^{\text{пр}} = \frac{\text{Пр}_{\text{рос}}}{\text{ПР}_{\text{рос}}}, \quad (29)$$

де $\text{Пр}_{\text{рос}}^{\text{пр}}$ – чистий прибуток галузі рослинництва у розрахунку на 1 люд.-год., грн.; $\text{Пр}_{\text{рос}}$ – чистий прибуток галузі рослинництва, грн.; $\text{ПР}_{\text{рос}}$ – витрати праці на виробництво продукції рослинництва, люд.-год.;

– у розрахунку на 1 грн. виробничих витрат галузі рослинництва:

$$\text{Пр}_{\text{рос}}^{\text{вв}} = \frac{\text{Пр}_{\text{рос}}}{\text{ВВ}_{\text{рос}}}, \quad (30)$$

де $\text{Пр}_{\text{рос}}^{\text{вв}}$ – чистий прибуток галузі рослинництва у розрахунку на 1 грн. виробничих витрат рослинництва, грн.; $\text{Пр}_{\text{рос}}$ – чистий прибуток галузі рослинництва, грн.; $\text{ВВ}_{\text{рос}}$ – витрати на виробництво продукції рослинництва, грн.

14. Коефіцієнт віддачі виробничих витрат товарною продукцією рослинництва:

$$\text{Кв}_{\text{тп}} = \frac{\text{ТП}_{\text{рос}}}{\text{ВВ}_{\text{рос}}}, \quad (31)$$

де $\text{Кв}_{\text{тп}}$ – коефіцієнт віддачі виробничих витрат товарною продукцією рослинництва; $\text{ТП}_{\text{рос}}$ – обсяг товарної продукції рослинництва, грн.; $\text{ВВ}_{\text{рос}}$ – витрати на виробництво продукції рослинництва, грн.

15. Виробничі витрати у розрахунку на 1 грн. валової продукції рослинництва:

$$\text{В}_{\text{вп}} = \frac{\text{ВВ}_{\text{рос}}}{\text{ВП}_{\text{рос}}}, \quad (32)$$

де $\text{В}_{\text{вп}}$ – витрати у розрахунку на 1 грн. валової продукції рослинництва, грн.; $\text{ВВ}_{\text{рос}}$ – витрати на виробництво продукції рослинництва, грн.; $\text{ВП}_{\text{рос}}$ – валова продукція рослинництва, грн.

16. Витрати у розрахунку на 1 грн. товарної продукції:

$$\text{В}_{\text{тп}} = \frac{\text{ВВ}_{\text{рос}}}{\text{ТП}_{\text{рос}}}, \quad (33)$$

де $\text{В}_{\text{тп}}$ – витрати у розрахунку на 1 грн. товарної продукції, грн.; $\text{ВВ}_{\text{рос}}$ – витрати на виробництво продукції рослинництва, грн.; $\text{ТП}_{\text{рос}}$ – товарна продукція рослинництва, грн.

17. Операційний ліверидж:

$$Оп_{л} = \frac{ПВ_{рос}}{ЗВ_{рос}}, \quad (34)$$

де $Оп_{л}$ – операційний ліверидж; $ПВ_{рос}$ – постійні витрати галузі рослинництва, грн.; $ЗВ_{рос}$ – змінні витрати галузі рослинництва, грн.

Визначення ефективності рослинництва на основі розрахункових значень результативних показників не дає підстави для повної, всебічної й об'єктивної оцінки діяльності сільськогосподарського підприємства. Значення показників ефективності можуть коливатися по роках не тільки в результаті зміни рівня забезпеченості сільськогосподарських підприємств ресурсами, але і в результаті зміни невикористаних чинників, передусім регуляторних заходів політико-правового впливу на національну економіку (податкова, монетарна, протекціоністська політика уряду), коливань ринкової кон'юнктури, а також в результаті зміни погодно-кліматичних умов.

Визначення ефективності виробництва продукції рослинництва включає не тільки співвідношення результатів і витрат виробництва. Така оцінка має відображати також якість виробленої продукції рослинництва, показники якої в більшості випадків чітко регламентуються державними стандартами. Тому поліпшення якості продукції рослинництва рівнозначне збільшенню обсягу виробництва та потребує додаткових витрат як на безпосередньо виробництво, так і на впровадження системи контролю якості (відповідності міжнародним стандартам ISO). Якісна продукція реалізується за вищою ціною, а зниження рівня якості продукції рослинництва, у ряді випадків, може призвести до втрати грошових надходжень.

Під показником якості продукції рослинництва розуміють кількісний вираз однієї або кількох однорідних властивостей продукції, що задовольняють певні потреби споживачів стосовно її цільового призначення й умов використання. Відношення фактично досягнутого показника якості до його нормативного (базового) значення визначає рівень якості продукції рослинництва [1, с. 454 – 455].

Нами узагальнено показники якості продукції рослинництва:

1. Коефіцієнт заліковості продукції рослинництва:

$$К_{зал} = \frac{ОР_{зм}}{ОР_{ф}}, \quad (35)$$

де $К_{зал}$ – коефіцієнт заліковості продукції рослинництва; $ОР_{зм}$ – обсяг реалізації продукції у заліковій масі, т; $ОР_{ф}$ – обсяг реалізації продукції у фізичній масі, т.

2. Коефіцієнт сортності продукції рослинництва:

$$К_{сорт} = \frac{\sum_{i=1}^n ОР_i \cdot К_{роз_i}}{\sum_{i=1}^n ОР_i}, \quad (36)$$

де $К_{сорт}$ – коефіцієнт сортності продукції рослинництва; $ОР_i$ – обсяг реалізації продукції i -го сорту; $К_{роз_i}$ – коефіцієнт розмірності i -го сорту.

3. Коефіцієнт розмірності i -го сорту продукції рослинництва:

$$K_{\text{роз}_i} = \frac{OP_i}{OP_1}, \quad (37)$$

де $K_{\text{роз}_i}$ – коефіцієнт розмірності i -го сорту продукції рослинництва;
 OP_i – обсяг реалізації продукції i -го сорту, т; OP_1 – обсяг реалізації продукції першого (вищого) сорту, т.

4. Загальний коефіцієнт якості продукції рослинництва:

$$K_{\text{з.як}} = \frac{Bp_{\phi}}{УГД}, \quad (38)$$

де $K_{\text{з.як}}$ – загальний коефіцієнт якості продукції рослинництва; Bp_{ϕ} – фактично одержана грошова виручка від реалізації продукції, грн.; $УГД$ – умовний грошовий дохід (добуток загального обсягу реалізації продукції рослинництва на ціну першого (вищого) сорту), грн.

5. Умовний грошовий дохід від реалізації продукції рослинництва:

$$УГД = OP \cdot Ц_1, \quad (39)$$

де $УГД$ – умовний грошовий дохід від реалізації продукції рослинництва, грн.; OP – обсяг реалізації продукції рослинництва, т; $Ц_1$ – ціна реалізації продукції рослинництва першого (вищого) сорту, грн./т.

6. Інтегральний показник якості продукції рослинництва:

$$I_{\text{як}} = \sqrt{K_{\text{зал}} \cdot K_{\text{з.як}}}, \quad (40)$$

де $I_{\text{як}}$ – інтегральний показник якості продукції рослинництва;
 $K_{\text{зал}}$ – коефіцієнт заліковості продукції; $K_{\text{з.як}}$ – загальний коефіцієнт якості продукції рослинництва.

Висновки. Запропонована система показників (натуральні, вартісні показники та показники якості) комплексної оцінки економічної ефективності виробництва сільськогосподарських культур дозволяє на системній основі здійснити порівняння та оцінити різні технології виробництва, обрати оптимальний варіант раціонального використання як матеріальних (землі, основного і оборотного капіталу, робочої сили), так і нематеріальних ресурсів (інформаційних, показників ділової репутації підприємства тощо), а також обґрунтувати обсяги виробництва продукції рослинництва із встановленими параметрами витрат ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : [підручник] / В. Г. Андрійчук. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Бутило І. А. Необхідність зміни підходів до оцінки ефективності вирощування сільськогосподарських культур / І. А. Бутило // Збірник наукових праць Уманського ДАУ. – Вип. 57. – 2003. – С. 321 – 327.
3. Економіка сільського господарства / За ред. В. П. Мертенса. – К. : Урожай, 1995. – 288 с.
4. Економіка сільського господарства : [навчальний посібник] / За ред. В. К. Збарського, В. І. Мацибори. – К. : Каравела, 2009. – 264 с.
5. Коваленко Ю. С. Ситуативні особливості аналізу економічної ефективності аграрних підприємств України / Ю. С. Коваленко, І. М. Зелінко // Агроінком. – 2007. – № 1/2. – С. 27 – 30.
6. Лігоненко Л. О. Дискусійні питання щодо трактування сутності та співвідно-

шення понять “ефективність” і “результативність” управління підприємством / Л. О. Лігоненко // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 10. – С. 207 – 216.

7. Охріменко І. В. Проблеми реформування методик вимірювання витрат та визначення собівартості в сільському господарстві / І. В. Охріменко // Агроінком. – 2009. – № 5 – 8. – С. 42 – 47.

8. Економіка сільського господарства / Под ред. И. А. Минакова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Колос, 2005. – 400 с.

9. Економіка сільського господарства : [учебник] / Н. Я. Коваленко, Ю. И. Агирбов, Н. А. Серова и др. – М. : ЮРКНИГА, 2004. – 384 с.

Рецензент – д.е.н., професор Махмудов Х.З.

УДК 65.421.2

БЮДЖЕТНІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЗАСОБИ МАРКЕТИНГУ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Комаріст О.І., к.е.н., доцент

Полтавська державна аграрна академія;

Алдохіна Н.І., к.е.н., доцент

Харківський національний економічний університет

Відсутність доступних рекомендацій з використання малобюджетних засобів маркетингу визначена як проблема розвитку малого підприємництва. Узагальнено перелік низьковитратних інструментів та засобів, які можуть ефективно використовуватись підприємствами малого бізнесу у маркетинговій діяльності. Описано особливості та обмеження їх використання. Необхідним є використання засобів, у тому числі малобюджетних, у комплексі та системно. Слід вести оцінку ефективності затрат та зусиль на маркетинг принаймні з точки зору запобігання негативного ефекту. Важливість, неопрацьованість проблеми на теоретичному рівні, обмеженість та недостатня популяризація практичних рекомендацій визначає необхідність та напрями подальшого дослідження проблеми маловитратного маркетингу для підприємств малого бізнесу: необхідність запровадження нових засобів та інструментів, їх подальша систематизація, класифікація, розробка рекомендацій щодо адекватного застосування відповідно до галузі діяльності, елементу комплексу маркетингу, оцінки ефективності тощо.

The lack of available guidelines on low-cost means of marketing using is defined as a problem for small business. The list of low-cost tools and capabilities that can effectively be used by small businesses in marketing activities was generalized. The features and limitations of their use were described. It is necessary to use tools, including low-budget , in a complex and systemly. Assessment of costs and effectiveness of marketing efforts must be carried out, at least in terms of avoiding negative effects . The importance of problem, it's insufficient theoretical research, lack of practical guidelines popularization identifies the need and areas for further study of the problem of low-cost marketing for small businesses: the need for the introduction of new instruments and tools and their subsequent systematization, classification, recommendations for adequate application according to field of activity, element of the marketing mix, evaluating the effectiveness and others.

Постановка проблеми. Розвиток малого бізнесу має велике соціально-економічне значення при формуванні середнього класу як основи соціальної стабільності в країні. Насьогодні, нажаль, можемо вести мову лише про становлення малого підприємництва як ефективного сектора національної економіки. Питома вага малого бізнесу в економіці України не перевищує 15%,